

TIP EĞİTİMİNİN AKREDİTASYONU (Küresel, bölgesel ve ulusal çalışmalar)

Prof. Dr. Gülşen Kandiloğlu

Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Tıp Eğitimi Anabilim Dalı

Tıp Eğitimi akreditasyon çalışmalarının amacı, hekimlik için temel kriterlerin belirlenmesi ve “iyi hekim” standartlarına uyulması olarak tanımlanabilir. Bunun sonunda tıp öğrencileri ve hekimlerin serbest dolaşımı ve tüm dünyada temel sağlık hizmeti sunumunun belirli bir düzeye ulaşması hedeflenmektedir. Akreditasyon süreci sonunda, tıp eğitimi programları kurumsal, ulusal ve uluslararası düzeyde değerlendirilerek standartlara uyumu belgelenir. Akreditasyon sürecinin yürütülebilmesi için üç temel başlıkta hazırlık gerekmektedir. Bunlar standartlar, akreditasyon kurumu ve akreditasyon sürecinin işleyişini tanımlayan yöntemlerdir.

Bu yazıda, tıp eğitimi ile ilgili standartlar konusunda yürütülen çalışmalar, akreditasyon kurumunun taşınması gereken temel özellikler ve yönetime ilişkin uygulamalardan; küresel bazda Dünya Tıp Eğitimi Federasyonu, bölgesel bazda Avrupa Birliği ve ulusal çalışma örneği olarak da İngiltere Genel Tıp Konseyi'nin çalışmaları ele alınarak bir özet sunulacaktır.

Dünya tıp eğitimi federasyonu (WFME) tıp eğitimi ile ilgili standartları temel tıp eğitimi, mezuniyet sonrası eğitim ve sürekli mesleki gelişim başlıklarında üç temel rehber olarak yayınlamıştır.

Değerlendirme alanları

1. Eğitim kurumunun üstlendiği görev (misyon) ve hedefler
2. Eğitim programı
3. Ölçme-değerlendirme sistemi
4. Öğrenciler
5. Öğretim üyeleri
6. Öğrenim kaynakları
7. Program değerlendirme yöntemleri
8. Yönetim ve yürütme
9. Sürekli gelişim

Olmak üzere dokuz başlıkta tanımlanmış, temel standartlar (must: olmalı) ve gelişim önerileri (should: olsa iyi olur) olmak üzere iki düzeyde tanımlanmıştır.

Avrupada yüksek öğretim konusunda işbirliği amacıyla yapılan çalışmalar Bologna süreci adı altında yürütülmektedir; tarih sırasına göre bu çalışmalar şöyle özetlenebilir. 1997'de Lizbon'da Avrupa Konseyi ve UNESCO akademik ünvanların tanınması konularını ele almış, 1998'de Sorbonne'da Almanya, Fransa, İtalya, İngiltere yüksek eğitim bakanları, avrupa yüksek öğretim alanı kavramını geliştirmiş ve mezuniyetlerdeki denklik ile öğrenci dolaşımı ve mezunlara iş olanakları üzerinde durmuşlardır. Bologna'da 1999 yılında Türkiye'nin de içinde bulunduğu 29 ülkenin eğitim bakanları; lisans ve yüksek lisans şeklinde ikili sistem, kredi transfer sistemi ve serbest dolaşım için gerekli koşulları belirlemişler, kalite güvencesi için işbirliği kararı almışlardır. Sürece katılan ülke sayısı, Prag 2001 toplantısında 32'ye, Berlin 2003'te 40'a çıkmıştır. Bergen 2005'de Gürcistan, Azerbaycan, Ermenistan, Ukrayna ve Moldova'nın katılımı ile genişleyen grup, yüksek öğrenim ve araştırma, yüksek öğretimin sosyal yönü, serbest dolaşım ve Avrupa yüksek öğrenim alanının çekici hale getirilmesi konularını ele almışlardır. Bir sonraki toplantının 2007'de Londra'da yapılması planlanmıştır.

AMEE ve Dünya Tıp Eğitimi Federasyonu 2005 yılında, Bologna süreci açısından tıp eğitiminin özelliklerini değerlendiren bir belge yayınladılar. Örgütler, Bologna süreci etkinlikleri ve kazanımlarını olumlu bulmakta ve Avrupa yüksek öğretim alanı kavramını desteklemekle birlikte tıp eğitiminin diğer yüksek öğrenim alanlarından farklılıklarını vurgulamaktadır. Bu farklar üç başlık altında ele alınmıştır.

1. Tıp Eğitiminde özellikle son on yılda hızlı bir değişim süreci yaşanmaktadır. Tıp eğitiminde kalitenin gelişim süreci, toplumun sağlık gereksinimlerinin karşılanmasına odaklanmış, mezunun bu yetkinlikleri kazanabilmesi ve yaşam boyu kendini geliştirebilmesi için uygun içerik, uygulama ve değerlendirme yöntemlerine ağırlık verilmiştir. Temel ve klinik bilimlerin entegrasyonu, hasta ile

erken karşılaşma, iletişim becerilerinin geliştirilmesi ve araştırma seçeneklerinin programa yerleştirilmesi üzerinde durulan önemli başlıklardır.

Tıp eğitimi 6 yıllık, 5500 saatlik bir süresi olan uzun bir eğitimidir. Belirli bir mesleki uygulamaya yönelik olarak bilgi, beceri tutum ve davranış kazandırmayı hedefleyen bu eğitim iyi yapılandırılmış programlarla ve daha az öğrenci ile yürütülmektedir. İlk yıldan itibaren temel ve klinik bilimlerin entegre olarak uygulandığı tıp eğitimini ilk üç yılı lisans sonraki üç yılı da yüksek lisans olarak bölmek tıp eğitiminin hedef-uygulama bütünlüğüne zarar verir.

2. Öte yandan tıp eğitimi veren kurumlar Bologna süreci konusunda yeterince bilgi sahibi değildir. Bunu aşmak ve işbirliğini geliştirmek için 2004 yılında AB destekli üç yıllık bir proje olan MEDINE (Medical Education in Europe) başlatılmıştır.

3. Ülkeden ülkeye hastalık paternleri, sağlık hizmet sunumu ve sistemindeki çeşitlilik de mezunlardan beklentilerde farklılıklara yol açmaktadır. Bu koşullar altında tıp eğitim kurumları üniformiteden ziyade iyi uygulamalar konusunda bilgi paylaşımına olanak veren, çeşitliliği ve kurumların otonomisini gözetten bir harmonizasyon beklentisindedir.

Tıp eğitimi, Avrupa Kredi Transfer Sistemi (AKTS) çerçevesinde pilot olarak çalışılan 5 alandan biridir. Yıllık 1800–1500 saatlik eğitim etkinliği 60 kredi olarak değerlendirilmektedir. AKTS, öğrenme-öğretme etkinlikleri ile ilgili iş yükünü, diğer bir deyişle programın bir bölümü, örneğin bir modül, kurs, konu ya da disiplinin doğrudan ölçümünü hedeflemektedir. Bu sistemin başarısı, programın belirli bir kredi ile değerlendirilen bölümünün içeriği, düzeyi, eğitim/öğrenim ve sınav yöntemleri konusunda ayrıntılı bilgilendirmeye bağlıdır. Sadece iş yükünün miktarı yeterli bir veri sağlamaz. Tıp eğitimindeki değişim sürecinde oluşturulan yeni programlar klasik sisteme göre daha az şeffaf ve kıyaslanabilir olduğundan öğrenci değişimini zorlaştırmaktadır.

MEDINE projesi ile “Avrupa” ilkeleri çerçevesinde, tıp eğitimi, kurumlar ve kalite güvencesi konularına eğilen bir iletişim ağı kurulmuştur. İzlanda’dan Türkiye’ye kadar 90’ın üzerinde üyesi, beş çalışma grubu ve yürütme kurulu olan grup, çalışmalarını yıllık konferanslar ile değerlendirmektedir.

Çalışma Grupları

1. Çekirdek yetkinlikler/mezuniyet hedefleri “tuning” uzlaşma grubu (Edinburgh Üniversitesi)
2. Mezunların uluslararası düzeyde tanınması için ortak bir çerçeve oluşturma (Antwerp Üniversitesi)
3. Tıp Eğitimi için kalite güvencesi standartlarının oluşturulması (WFME/AMSE)
4. Tıp Eğitimi konusunda şeffaflık ve kamuoyunun bilgilendirilmesi (AMEE)
5. Tıp Eğitimi-araştırma bağlantısının kurulması (Summelweis Üniversitesi)

Bunlardan çekirdek yetkinlikler ve kalite güvencesi gruplarının çalışmaları özetle ele alınacaktır.

Çekirdek yetkinlikler çalışma grubu: Avrupa Socrates programı tarafından desteklenen, Bologna bildirgesi ve AKTS ile bağlantılı, eğitimde sistemden ziyade yapı ve içeriği esas alan, birleştirilmiş, reçete halinde sunulan belirli bir programdan çok ortak kavramlar çerçevesinde, çeşitliliği koruyan bir tıp eğitimi programı hazırlama amacıyla kurulmuştur.

Bu çalışma ile mezuniyet hedefleri/yetkinliklere dayalı, mezunun ne yapabileceğine vurgu yapan, genele ve disiplinlere özgü, eğitim programının son aşamasına göre nitelendirmeyi esas alan, bir ya da mümkünse iki aşamalı bir eğitim programı için görüş alınması planlanmıştır. Bu amaçla eğitimde ele alınacak konuların önemini saptamaya yönelik ölçütler kullanılarak, akademisyen, mezun ve çalışanlara anketler uygulanmakta, verilerin analizi sonucunda bir uzlaşma belgesi hazırlanması hedeflenmektedir.

Kalite güvencesi kavramı, Berlin (2003) toplantısında ayrıntılı olarak ele alınmış, eğitsel yapıların karşılaştırılabilir hale getirilmesi amacıyla “tuning” projesi oluşturulmuştur. 2010’a kadar eğitimde kalitenin geliştirilmesi ve serbest dolaşımın önündeki engellerin kaldırılması hedeflenmiştir.

MEDINE projesinin kalite güvencesi ile ilgili hedefleri;

Farklı görüşleri ve iyi uygulamaları paylaşarak Avrupa kalite güvencesi ağı (ENQA) ve Avrupa yüksek öğretim alanı (ERA) ile işbirliği içinde Dünya Tıp Eğitimi Federasyonu (WFME) çalışmalarından yararlanması, WFME standartlarının Bologna sürecine uyarlanması ve Avrupa tıp fakültelerinde akreditasyon için gerekli minimum standartların belirlenmesi, kurumların kendini değerlendirmesi ve tıp eğitim programlarının akredite edilmesi için de WFME’nin, hazırladığı küresel standartları kullanarak, bir seri kalite güvencesi standardı belirlenmesi olarak özetlenebilir.

Avrupa akreditasyon konsorsiyumu (ECA) Avrupa ülkelerinde kurulacak bir akreditasyon kurumu için “iyi uygulama kuralları sistemi”ni tanımlamıştır. Buna göre:

1. Akreditasyon kurumunun üstlenmiş olduğu görev kesin bir dille açıklanmış olmalı.
2. Ulusal bir akreditasyon kurumu olarak kabul görmeli
3. Hükümet ve yüksek öğrenim kurumları yanı sıra iş ve ticaret çevreleri ile mesleki kuruluşlardan da yeterince bağımsız olmalı
4. Karar verirken kesin kurallara dayanmalı, adil ve tutarlı olmalı
5. Yeterli ve güvenilir insan ve para kaynakları bulunmalı.
6. Kalite gelişimini sağlayacak kendi iç değerlendirme sistemine sahip olmalı
7. Değerlendirme kurumu için düzenli olarak dış değerlendirme yapıyor olmalı.
8. Toplumla karşı sorumluluğu çerçevesinde, kuralları, işleyişi, rehberleri ve kriterleri kamuya açık ve ulaşılabilir olmalı
9. Kamuoyunu akreditasyon kararları konusunda uygun biçimde bilgilendirmeli
10. Verilen kararlara itiraz yolları bulunmalı
11. Diğer ulusal ve uluslararası akreditasyon kuruluşları ile işbirliği yapmalı
12. Akreditasyon süreç ve yöntemleri kurumun kendisi tarafından belirlenmeli
13. Eğitim kurumları ya da programlar temelinde, düzenli olarak uygulanmalı
14. Kurumun kendi değerlendirmesi/belgelendirmesi yanı sıra dış değerlendirmeyi de kapsamalı
15. Dış değerlendirme takımlarının bağımsızlığı ve yetkinliği garanti edilmeli
16. Kaliteyi arttırmak üzere düzenlenmiş olmalı
17. Avrupa uygulamaları göz önünde bulundurularak, üzerinde uzlaşmış kriterler şeklinde, oluşturulmalı ve açıklanmalı

Ulusal örnek olarak İngiltere Genel Tıp Konseyinin kuruluşu, görevleri ve çalışma ilkeleri ana hatları ile ele alınacaktır.

Genel Tıp Konseyi (GMC) 1858 yılında hazırlanan “tıp sözleşmesi” ile kurulmuş, hekimlere toplumun sağlık ve güvenliğini koruma, destekleme ve sürdürme görevi veren yasal bir otoritedir. Genel tıp konseyine kayıtlı doktorlar tarafından seçilen 19 doktor üye, ulusal sağlık sistemi (NHS) aday belirleme komisyonu tarafından atanan 14 (hekim dışı) üye ve eğitim kurumları tarafından belirlenen 2 doktor üye olmak üzere toplam 35 üyeden oluşur.

Genel tıp konseyinin görev ve sorumlulukları şöyle özetlenebilir.

- Çalışan tüm hekimlerin kayıtlarını tutar.
- Doktorlarla ilgili anlaşmazlıkları çözer (uyarma, askıya alma, çıkarma)
- Etik standartları belirler, tüm hekimlerin uyumunu izler
- Temel tıp eğitimi standartları ve mezuniyet hedeflerini belirler ve duyurur (tomorrow’s doctors, good medical practice).
- Mezuniyet öncesi, mezuniyet sonrası ve sürekli tıp eğitimini düzenler.
- Kalite güvencesi konusundaki çalışmalar yanı sıra basılacak rehber ve raporların derlenmesinden sorumludur. Farklı gruplara yönelik çeşitli yayımlar yapar.

Genel Tıp Konseyine bağlı olarak çalışan temel tıp eğitimi kalite güvence kurulu (QABME) kurum ziyaretleri yapar, sınavları izleyerek mezuniyet aşamasında standartlara uyumu ve gelişmeleri denetler, eğitim kurumları listesine alınma ya da çıkarılma konusunda önerilerde bulunur.

Akreditasyon süreci hedefleri:

- Her fakültenin program, değerlendirme ve personel durumunu yıllık değişim raporları ile izlemek
- Fakültelerin program değişikliği ve yeni uygulamalar konusunda GTK’ni bilgilendirme ve onay isteme sürecini işletmelerini izlemek
- Ortak tartışma konularını izleyip çözümlenerek “yarının doktorları” sürecine katkıda bulunmak
- Kanıta dayalı ziyaret raporları hazırlamak
- Tıp Eğitimine katkıları arttıran iyi uygulama örneklerini saptamak
- Eğitimin sürdürülmesi/durdurulması konusunda karar verecek kurula veri sağlamak

Yarının doktorları belgesinde:

Hekimlik mesleğinin temel ilkeleri ve mezuniyet aşamasında kazanılmış olması gereken nitelikler (*good medical practice*) yanı sıra program içeriği, yapısı ve işlenişi, öğrenci yetkinlik ve başarımının ölçülmesi, bu belgelerde yer alan ilkelerin gerçekleşme düzeyinin izlenmesi gibi konulara da yer verilmiştir. Bu etkinlikleri diğer sorumlu kurumlar olan tıp fakülteleri ve Ulusal Sağlık Kurumlarıyla işbirliği yaparak yürütür. Yarının doktorları belgesinde ayrıca sağlık sistemi içinde yer alan doktorların öğrenci eğitimi konusundaki ve öğrencilerin de kendi eğitimleri konusundaki sorumluluklarına da vurgu yapılmaktadır.

Ülkemizde tıp eğitiminin akreditasyonu konusunda ulusal düzeyde yürütülen çalışmalara bakacak olursak:

- Ulusal çekirdek eğitim programı ile, tıp eğitiminin amacı, bir tıp fakültesi mezununun temel nitelikleri tanımlanmış, çekirdek içerik ve bu başlıklarda kazanılması gereken yetkinlikler listelenmiştir.
- Tıp Sağlık Eğitim Konseyi tarafından hazırlanan Ulusal Tıp Eğitimi Akreditasyon Kurulu ile ilgili taslak ayrı bir başlık altında sunulacaktır.

KAYNAKLAR

1. *Basic Medical Education: WFME Global Standards for Quality Improvement, World Federation For Medical Education, WFME Office: University of Copenhagen Denmark, 2003*
2. *Postgraduate Medical Education: WFME Global Standards for Quality Improvement, World Federation For Medical Education, WFME Office: University of Copenhagen Denmark, 2003*
3. *Continuing Professional Development (CPD) of Medical Doctors: WFME Global Standards for Quality Improvement, World Federation For Medical Education, WFME Office: University of Copenhagen Denmark, 2003*
4. *Karle H: Potentials and Limits of the European Reform Process for Medicine and Health Sciences in Germany: Europe and Beyond – Global Perspectives of Health Sciences German Rectors Conference Bonn, 14-15 October 2005. <http://www.hrk.de/bologna/de/download/dateien/Karle.pdf>*
5. *The Bologna Declaration on the European space for higher education: an explanation: <http://ec.europa.eu/education/policies/educ/bologna/bologna.pdf>*
6. *WFME-AMEE Statement on the bologna Process and medical education, Feb. 2005 http://www.bologna-bergen2005.no/Docs/03-Pos_pap-05/050221-WFME-AMEE.pdf*
7. *WHO-WFME Guidelines for Accreditation: http://www.ifmsa.org/scome/wiki/images/WHO-WFME_Guidelines_for_Accreditation.pdf*
8. *MEDINE(Medical Education in Europe): <http://www.bris.ac.uk/medine/>*
9. *Code of Good Practice for the Members of the European Consortium for Accreditation in Higher Education (ECA): <http://www.eaconsortium.net/index>.*
10. *General Medical Council:*
 - The Role of GMC: <http://www.gmc-uk.org/about/index.asp>,*
 - Tomorrow's Doctors: <http://www.gmc-uk.org/education/undergraduate/tomdoc.pdf>,*
 - Good Medical Practice: <http://www.gmc-uk.org/guidance/library/GMP.pdf>*
 - Quality Assurance for Basic Medical Education:*
 - <http://www.gmc-uk.org/educationqa/qabme/index.htm>*